

4. Новейший философский словарь [Электронный ресурс] / [под ред. А. А. Грицанова]. — Режим доступа : <http://www.slovopedia.com/6/192/770127.html>

5. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика : [учебное пособие] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. — М. : АСТ Восток-Запад, 2007. — 314 с.

*Ковтун Оксана
Вінниця*

РЕАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНИХ ВІДНОШЕНЬ АНАЛІТИЧНИМИ СПОЛУЧНИМИ КОМПЛЕКСАМИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

Традиційна система сполучників української та англійської мов, з одного боку, почала розширювати свої межі за рахунок нових сполучників, а з іншого – роль засобів поєднання підрядної та головної частини дедалі ширше виконують своєрідні сполучні комплекси – синкретичні утворення, що поєднують ознаки тієї частини мови, до якої вони належать, та сполучника. Ці утворення є поліфункціональними, оскільки вони виконують формально-синтаксичну роль (оформляють синтаксичний зв'язок, поєднуючи предикативні частини) і семантико-синтаксичну (виражають семантико-синтаксичні відношення) [1: 346].

Одним із основних напрямків у розвитку сполучникової системи сучасних літературних мов є комплікація та частиномовна транспозиція, завдяки яким утворюються та функціонують у мові аналітичні сполучення слів, що виконують роль сполучників. Такі сполучення слів називають сполучними комплексами і визначають як функціонально цілісні аналітичні одиниці, що реалізують сполучну функцію між предикативними частинами у складному реченні та виражають певний тип семантико-синтаксичного відношення між цими частинами [2: 115]. Сполучні комплекси відрізняються від аналітичних сполучників тим, що не мають ще стабільного морфологічного складу та відтворюваності в мовленні як цілісної нерозчленованої одиниці, відомої широкому загалу користувачів мови.

Аналітичні сполучники не пов'язані граматично з членами речення, повністю входять до складу підрядної частини і становлять семантичну й фонетичну цілісність, а їхніми характерними ознаками є постійність морфологічного складу, стабільність структури та відтворюваність у мовленні як цілісної нерозчленованої одиниці. На відміну від аналітичних сполучників, сполучні комплекси розчленовано виконують у складному реченні функцію зв'язку, але не мають ознак аналітичного слова, оскільки не набули

необхідної семантичної цілісності та абстрагованості значення, властивій службовим словам. Семантика таких аналітичних утворень залежить переважно від значення опорного компонента чи базового прийменниково-іменного сполучення і остаточної конкретизації набуває в контексті.

Сполучні комплекси будуються за певними моделями, де носієм граматичного, загального значення зв'язку є сполучник (*що, якщо, коли, that* тощо), а лексичного – корелятивна частина (наприклад: *за умови, з цієї причини, in case, on condition, in the event, the moment, the instant, in spite of the fact*). Вищий ступінь кон'юнктивності мають сполучні комплекси, корелятивна частина яких виражена похідним прийменником, оскільки такі конструкції більш компактні і виражають релятивне значення.

Сполучні комплекси сурядності вживають рідше, ніж відповідні сполучники. Вони функціонують у сфері приєднувальних, градаційних, рідше єднальних семантико-синтаксичних відношень. Якщо аналітичні сполучники сурядності утворено за допомогою трьох різновидів аналітичного способу творення, то сполучні комплекси є більш однотипними. За способом уживання вони корелюють переважно з одиничними сполучниками (єднальні, приєднувальні, градаційні сполучні комплекси), рідше – парними (градаційні сполучні комплекси). Повторювана структура, що властива для єднальних і розділових аналітичних сполучників, для сполучних комплексів не характерна.

Поповнення складу сполучних комплексів ґрунтується на граматичній взаємодії семантично близьких сполучників і прийменників, залученні до вираження семантико-синтаксичних відношень повнозначних слів. Найвиразніше взаємодія прийменників, повнозначних слів і сполучників виявляється у сфері підрядного зв'язку. Залучення до виконання сполучної функції прийменників відбувається завдяки властивим їм релятивності значення та спеціалізації на вираженні різноманітних логічних відношень [3: 146]. Певна релятивність семантики зумовлює використання в сполучних комплексах займенникових слів.

Сполучні комплекси підрядності можуть мати у своєму складі від двох до п'яти компонентів (*від того що, тим більше коли, завдяки тому що, зважаючи на те що, з огляду на те що, for the purpose that, for the reason that, on the ground that, the minute, the moment, the instant, in spite of the fact that, due to the fact that* та ін.). Обов'язковим складником багатьох сполучних комплексів підрядності є підрядний сполучник, рідше замість нього виступає сполучне слово. До складу сполучних комплексів у складнопідрядному реченні можуть належати також похідні й непохідні прийменники, вказівні займенники, прислівники, дієслова, іменники, семантика яких відповідає типу експлікованих семантико-синтаксичних відношень. Сполучні комплекси різних семантичних типів утворюються за однаковими структурними моделями. До складу більшості корелятивних частин найуживаніших

сполучних комплексів підрядності входять прийменники та вказівні займенники.

Сполучні комплекси розрізняються за ступенем структурної та семантичної подібності до власне сполучників. Одні з них безпосередньо корелюють з аналітичними сполучниками. Ці одиниці мають такі ж компоненти, що й сполучники, проте відрізняються від них розчленованістю структури – їхні складники розташовані в різних предикативних частинах, що зумовлено логічним наголошенням корелятивного компонента. Безпосередня співвіднесеність зі сполучниками властива тільки деяким підрядним сполучним комплексам. Незважаючи на зовнішню подібність цих сполучних комплексів і відповідних підрядних складених сполучників, їх не можна ототожнювати, оскільки відмінності між ними пов'язані з відмінностями в організації поєднуваних ними компонентів складних речень на структурному, семантичному та комунікативному рівнях. Інші сполучні комплекси, передусім комплекси сурядності, не корелюють зі складеними сполучниками, вони відрізняються від них за структурою та семантикою.

Велика кількість сполучних комплексів для вираження семантико-синтаксичних відношень між предикативними частинами складного речення уможливило вибір тієї мовної одиниці, яка найбільше відповідає інтенціям мовця, умовам спілкування, стилю викладу, дає змогу уникнути повторень у тексті. Багатокомпонентна структура, залучення до виконання сполучної функції одиниць різної природи, зокрема й повнозначних іменників, зумовлюють вираження широкого спектру семантичних відтінків семантико-синтаксичних відношень. Водночас із погляду культури мови вживати ці громіздкі засоби зв'язку не завжди доцільно. Сполучні комплекси є доречними тільки тоді, коли їх не можна замінити сполучником і коли вони не порушують загального стилю викладу.

Кількість аналітичних сполучних комплексів невинно зростає в книжних стилях української та англійської літературних мов, передусім у науковому та офіційно-діловому, що дає підставу констатувати переважно конкурентний характер відношень між сполучниками та функціонально співвідносними з ними аналітичними сполучними комплексами. Водночас уже наявні сполучні комплекси можуть набувати більшої цілісності, релятивності значення, розширювати сфери вживання і переходити до розряду складених сполучників.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вихованець І.* Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К. : Пульсари, 2004. – 398 с.

2. *Ковтун О.В.* Функціонально-семантична кореляція сполучників і сполучних комплексів в сучасній українській літературній мові. Монографія. – Вінниця : ВНТУ, 2014. – 144 с.

3. *Ковш Е.В.* Функціональное сближение предлогов с союзами в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 : Москва, 2003. – 198 с.

*Корж Олена, Печенікова Лариса
Вінниця, Київ*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

На сучасному етапі особливо помітним та визначальним є стрімкий розвиток науки і техніки, швидке накопичення й оновлення інформації, безперервний процес інформатизації, що безперечно сприяє розширенню ділових та культурних зв'язків із науковими, економічними колами в міжнародному масштабі, а відтак висуває нові вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців. Саме якісна освіта є запорукою світлого майбутнього держави, виступає складовою її національної ідентичності та показником добробуту громадян.

Головними завданнями вищої школи є підготовка такого фахівця, який уміє творчо та ініціативно мислити, самостійно поповнювати та застосовувати в практичній діяльності свої знання, оперативно реагувати на нагальні потреби суспільства, приймати нестандартні рішення, саморозвиватися тощо. Німецький педагог А. Дістервег підкреслював, що “розвиток і освіта ні одній людині не можуть бути дані або повідомлені. Усяк, хто бажає до них прилучитися, повинен досягнути цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням” [1: 107]. Отже, самостійна робота у ВНЗ є невід’ємною складовою навчально-виховного процесу студентів.

Проблемі самостійної роботи та методів її організації приділяли увагу багато дослідників: Ю. К. Бабанський, В. В. Давидов, М. А. Данилов, Г. В. Кудрявцева, І. Я. Лернер, О. М. Матюшкін, М. Д. Нікандров, Н. Ф. Талізін, Г. І. Щукіна, зокрема з позиції теоретико-експериментального аналізу самостійну роботу вивчав П. І. Підкасистий; Б. Г. Ананьєв, П. П. Блонський, Л. С. Виготський, І. Я. Гальперін, Н. А. Менчинська розглядали самостійну пізнавальну діяльність в психологічному ракурсі; В. П. Безпалько, Н. Г. Грекова, І. Д. Клегеріс – питання самостійної роботи студентів у ВНЗ.

Дослідники Л. С. Виготський, І. Я. Лернер, Н. Ф. Талізін, Л. В. Жаров